

Posudek oponenta

Oponent: **ThLic. Prokop Brož, Th.D.**

Studentka: **Mgr. Denisa Červenková**

Práce: *Křesťanství ve vztahu k ostatním náboženstvím v italské katolické teologii posledního desetiletí (1996-2006). Hledání metody*

- rigorózní práce -

Studentka Denisa Červenková si za téma své rigorózní práce zvolila problém vztahu křesťanství k ostatním náboženstvím, přičemž její specifický zájem ležel v úsilí o nalezení metody, jíž by bylo možné se v rámci teologického bádání vážně s problémem ostatních náboženství zabývat. Otázky spojené s metodou obecně jsou velmi složité, proto studentka využila desetileté práce italských teologů (sdružujících se v Asociaci italských teologů, dále ATI) a po pečlivém studiu jejich badatelských aktivit spojených s publikačními výstupy stanovila základní metodologické preference pro teologickou oblast zabývající se studiem ostatních náboženství. Na 123 stranách je práce rozvržena do tří kapitol, je opatřena úvodem a závěrem. K nezbytnému obsahu na začátku, seznamu zkratk i literatury na konci práce studentka navíc vypracovala jmenný rejstřík. Součástí práce je též anotace v italštině a přiložen je CD s elektronickou verzí rigorózní práce.

V úvodu práce je čtenář seznámen se základními autory či autoritami, na něž se bude v celé práci brát zřetel. Je to autorita katolické církve (zastoupena papežským magisteriem, popř. kongregací, dále hlas Mezinárodní teologické komise), teologové, kteří se účastnili jednání ATI, dále pro italskou scénu relevantní světoví teologové a v ne poslední řadě též teologové české provenience. Současný stav bádání teologie náboženství na pozadní historické anabáze vytváří druhou část úvodu.

První kapitola *Iniciativy italských katolických teologů k tématu vztahu křesťanství k ostatním náboženstvím* (s. 9-31) ukazuje, jak si na italském teologickém fóru téma nekřesťanských náboženství vzhledem k náboženství křesťanskému získalo svůj zájem. Jak poznamenává G. Canobbio, toto téma není nové, ale už v rámci apologetiky popř. nově se utvářející fundamentální teologie se o pravém náboženství, popř. s jeho spásnou relevancí, pojednávalo. Pro italský teologický okruh je důležité stanovisko II. vatikánského koncilu (*DH, AG, NA, LG*). Téma bylo pak systematicky otevřeno v rámci 16. národního kongresu ATI. Studentka Červenková pečlivě rekonstruuje přípravu i průběh kongresových prací. Scénu pak sleduje až do roku 2007.

Druhá kapitola *Základní témata reflexe o metodě a předmětu teologie náboženství* (s. 32-96) je rozsahem nejobsáhlejší část. Studentka zde ukazuje, jakým způsobem se v diskusi mezi italskými teology hledal konsens ohledně základního cíle a úkolu teologie náboženství (podkapitola 2.1) a jak se na základě již stávajících teologických disciplín hledalo místo a metoda nově vznikající disciplíny (podkapitola 2.2). Čím se vlastně teologie náboženství má zabývat, neboli jaký je předmět, najdeme v podkapitole 2.3. Do základního myšlenkového horizontu, v němž je možné zodpovědně vytvořit jasný profil teologie

náboženství, bylo třeba ještě vnést tři důležitá témata, již pojednávána v jiných teologických disciplínách: pojem zjevení, spásy a pravdy ve spojitosti s náboženstvím či náboženstvími (podkapitola 2.4).

Třetí kapitola *Metodika výzkumu v teologii náboženství podle Mariana Crociaty* (s. 97-105) je jakousi propozitivní volbou rigorózní práce. Studentka se s návrhem (dnes již notského biskupa) Mariana Crociaty ztotožňuje a předkládá jeho epistemologickou volbu tak, jak ji postupem času vypracovával. Navazuje na diskusi poloviny 20. století (de Lubac, Rahner; Boublík, Rossano, Dupuis, Waldensfels) a pojmenovává základní momenty metody teologie náboženství: Je třeba si ujasnit, jakým způsobem patří do celkové stavby teologie, zvláště jak se vztahuje k fundamentální teologii, jaký je její předmět a cíl, musí vypracovat pojem náboženství (náboženství v singuláru) a současně musí pracovat s různými náboženskými tradicemi (náboženství v plurálu), bude je muset umět v jejich pluralitě interpretovat. Obecně je třeba počítat se třemi stádii bádání (obecný statut; fenomenická a komparativní část; stanovení teologické identity jednotlivých náboženství).

V závěru rigorózní práce je souhrnnou formou předložen výsledek celé práce a vyjádřena naděje, že i v českém prostředí bude možné teologii náboženství v podobném (interdisciplinárním) rozsahu realizovat.

Nyní z pozice oponenta několik kritických poznámek:

1. Pochvalně je třeba hodnotit záměr celé práce, tj. věnovat se složité otázce teologie náboženství, rovněž je chvályhodné a ze studijního hlediska poučné věnovat se konkrétní studijní činnosti tak velkého společenství teologů, jakým ATI rozhodně je, právě na vybrané téma. Nutný výběr, který studentku nakonec přivedl k teologickým preferencím M. Crociaty, je zcela pochopitelný; je třeba si uvědomit, že teologické forum ATI je pracovní prostředí, kde často proti sobě stojí několik stanovisek a není třeba hlasovat o jednom jedině platném. Tato komparace několika autorů trpí leckdy povrchním vnímáním třeba i skutečně dobře založených stanovisek. Pozice de Lubacova i Rahnerova by zajisté stály za přesnější recenzi a zvážení. Pokud se *starší* schémata vezmou skutečně vážně, je možné uchopit jejich valenci, i když ne jejich aktuálnost. Možná by se pak zjistilo, že tito autoři se do schémat „exkluzivismus, inkuzivismus, pluralismus“ prostě nevejdou, a proto mohou být velmi dobrými a stále platnými referenty *teologického* přístupu. Zvláště bych upozornil na zmíněný Rahnerův článek (*Christentum und nichtchristliche Religionen*, Sch V, 136-158), který by si zasloužil pečlivější analýzu, a ne jen se upnout na v první ze čtyř tezí uvedený obrat: „nemůže vedle sebe uznat jiné stejně legitimní náboženství“ (s. 10).

2. Na s. 71n se hovoří o

„ústupu od dřívějšího striktního dělení řádu na přirozený a nadpřirozený, které nenabízí dostatečnou odpověď na komplexnost lidské existence a nebere dostatečně vážně propojení Boží výzvy k člověku s otevřeností člověka vůči transcendenci. Namísto schématu přirozený-nadpřirozený se dnes prosadilo uvažování v pojmech kontinuita, diskontinuita, kontinuita v diskontinuitě, které se pro interpretaci Božího působení v lidských dějinách jeví přiměřenější.“

Nepoukazuje ovšem „diskontinuita“ na jakýsi vnitřní (možná imanentní) předěl, který svědčí o přítomnosti „jiného“ řádu? Otázka „striktního dělení řádu“ je řešena v rámci tématu „čistá přirozenost a

milost“ (např. de Lubacem), nicméně rozlišení řádu přirozeného a nadpřirozeného (nikoliv nepřirozeného) zůstává důležitým teologickým hermeneutikem. Pokud bychom tento výkladový klíč křesťanské-katolické teologie „překonali“, nevím, jestli by pak bylo možné „teologii náboženství“ ještě v rámci křesťanské-katolické teologie nalézt.

3. Na s. 75 se kritizuje teologie, že „podceňovala pojem náboženství“. Načež se praví, že

„víru je možné prostředkovat jakoukoliv formou, která není nekompatibilní s christologickým sdělením o Bohu. Pravdivostní základ náboženství leží právě v jeho propojení s vírou: zkušenost víry na sebe bere vždy nějakou náboženskou formu.“

Jistě by bylo zajímavé přiložit nějaké schéma, pokoušející se o strukturu zkušenosti vycházející z víry; klasicky se tento postup nazývá *analysis fidei* a práce by jistě získala, mohla-li by do debaty o statutu *náboženství* tento přínos zkušenosti víry přinést.

4. Z hlediska formálního zpracování textu jen několik poznámek.

První bude závažnější. Několikrát je možné nalézt v práci text, který je uveden opakovaně. Např. text ze str. 52 (nahore) je identický s textem ze str. 9. Nebo na str. 80 se nachází text, který je na ss. 43-44, včetně poznámek pod čarou! Nebo celý bod 3.3 (str. 101) je převzatý ze str. 52, opět včetně poměrně dlouhé poznámky pod čarou, tj. není v této „podkapitole“ nic nového. Na str. 102 je v hlavním textu text, který se na str. 83 nachází v poznámce pod čarou. Na str. 103 se nachází text ze ss. 83-84.

Druhá poznámka se týká jazyka práce. Je pravdou, že v učeném stylu je dovolené a leckdy i vhodné užít cizích slov. Nicméně míra cizích slov mezi českými ekvivalenty má být v *českém textu* únosná.

Třetí poznámka se týká označení protestantských teologů. Na str. 77 označení „reformovaná tradice“ se týká na porýnskou a Kalvínovu reformu navazující tradice (presbyteriálního zaměření). Ovšem jmenovaní teologové (Bonhoeffer, Gogarten a Tillich) patří k tradicím luterským. Mělo by se tedy hovořit o „reformačních tradicích“, ovšem pak slovo „reformační“ je nejednoznačné, protože označuje obecně o reformu usilující tradici (i katolickou).

Čtvrtá poznámka je prakticky z povinnosti: týká se pravopisu, interpunkčních znamének a různých překlepů. Také by bylo dobré sjednotit citační schémata, tj. jak citovat již citované dílo, jak článek, jak publikaci apod. Je vidět, že studentka má zavedený systém, nicméně – a to je pochopitelné – se v průběhu delší práce, navíc s neustálou konfrontací systému jiných, leckdy něco zamění.

Práce je jistě hodnotná a přínosná. Doporučuji k obhajobě.

Prokop Brož

V Praze 21. srpna 2008